

zijn betoog. Het boek staat bol van de feiten en citaten maar mist een duidelijke interpretatie. De lezer wordt opgezadeld met informatie die misschien interessant is, maar lang niet altijd even relevant. Dat Minister van Financiën Oud in 1936 een homoseksueel uit zijn functie van topambtenaar ontsloeg wegens 'eigenschappen van karakter, geest en gemoed' is misschien frappant, maar voegt niets toe aan het betoog van het boek.

Dit gemis aan interpretatie wordt nog versterkt door de opzet van het boek. De periode 1933-1948 wordt chronologisch beschreven. Ieder jaar wordt behandeld in een apart hoofdstukje, dat wordt ingeleid met een lijstje belangrijke gebeurtenissen van dat jaar. Dit geeft het boek de structuur van een ouderwetse televisie-documentaire, waarbij het verhaal voortkabbelt zonder dat er werkelijk conclusies worden getrokken. En omdat het boek slechts een personenregister heeft van boekhandelaren en uitgevers die tussen 1933 en 1948 een bestuursfunctie vervulden, is het nauwelijks mogelijk om zelf een weg te vinden in alle informatie.

Toch is '*Hier wordt echter het belang van het boek geschaad...*' een interessant en leesbaar werk. Jan Schilt is een onderhoudend verteller, die zijn verhaal illustreert met talrijke citaten. Zijn boek is dan ook bij uitstek geschikt voor de mensen die niet alleen zijn geïnteresseerd in de geschiedenis van het boekenvak maar ook een boeiend verhaal willen lezen.

Shirley Haasnoot

D. P. Rigter, e. a., *Tussen sociale wil en werkelijkheid. Een geschiedenis van het beleid van het Ministerie van Sociale Zaken* ('s-Gravenhage: VUGA Uitgeverij, 1995, xv + 469 blz., f85,-, ISBN 90 5250 831 3).

In de loop van 1991 groeide op het departement van Sociale Zaken het besef dat het twaalfde lustrium (in 1993) niet onopgemerkt voorbij mocht gaan. In samenwerking met de vakgroep geschiedenis van de Rijksuniversiteit Leiden stelden ambtenaren van het ministerie ijlings een stuurgroep samen, die op zijn beurt een onderzoekster aan het werk zette om binnen twee jaar een boek te schrijven over 'de rol van Sociale Zaken in een periode van grote sociaal-economische en andere maatschappelijke veranderingen'. Bovendien moest het boek 'de identiteit van dit ministerie' blootleggen. Dat kan alleen al vanwege de weinig beschikbare tijd geen dankbare opgave geweest zijn. De initiatiefnemers hadden al aan het begin kunnen vermoeden dat een wetenschappelijk verantwoord jubileumboek een gevecht tegen de bierkaai zou worden, te meer omdat men — zo blijkt achteraf — geen idee had hoe een departementsgeschiedenis eruit diende te zien. Bestuursgeschiedenis staat in Nederland op een laag pitje en kent geen methodologie die als leidraad had kunnen dienen. Twee jaar na het verstrijken van het jubileumjaar, nadat inmiddels de ene na de andere co-auteur aan het project was toegevoegd, moeten de leden van de stuurgroep het hoofd in de schoot gelegd hebben en tot publicatie zijn overgegaan, zonder dat aan alle verwachtingen voldaan was.

Het bovenstaande kan worden gereconstrueerd uit de berustende verantwoording geschreven door de voorzitter van de stuurgroep. De kommervolle ontstaansgeschiedenis heeft haar sporen nagelaten in een onevenwichtig eindproduct. Die kritiek geldt overigens niet de uitgave, die onberispelijk is: een prettige opmaak, veel foto's en tekeningen, nuttige tabellen en grafieken, en een degelijke appendix met kerncijfers betreffende de werkerreinen van het ministerie. Het boek blijkt te bestaan uit twee vrijwel los van elkaar staande delen: het eerste behandelt inderdaad dat wat de titel suggereert, maar eindigt in 1968; het tweede is een sociaal-wetenschappelijke verhandeling over de hedendaagse verzorgingsstaat in Nederland. Voor een geschiedenis van het ministerie (ook al gaat het om de geschiedenis van zijn beleidsterreinen)

begint het boek eigenlijk te vroeg. In het eerste hoofdstuk wordt het armoedevraagstuk sinds het einde van de Republiek behandeld en wordt de wording van de eerste sociale wetten uit de doeken gedaan. Terwijl niets aan onze kennis aangaande die onderwerpen toegevoegd wordt, komt de rol van de Eerste Wereldoorlog, die in de recente geschiedschrijving steeds meer als katalysator gezien wordt, er bekaaid af. Op dezelfde, wat wijldropige manier krijgen we door het boek heen herhaaldelijk de context van de Nederlandse politieke en sociale geschiedenis voorgeschoteld, en komen we niet zo veel nieuws te weten over het Ministerie van Sociale Zaken. In de hoofdstukken twee en drie worden de contouren van de sociale politiek, strikt genomen nog steeds *avant le ministère*, uit de doeken gedaan. Bij zwaargewichten als minister Aalberse wordt terecht wat langer stilgestaan. Vervolgens wordt in een vijftal hoofdstukken de beleidsgeschiedenis van Sociale Zaken tot en met minister Veldkamp, die in 1967 met het overgangskabinet van Zijlstra aftrad, nader beschouwd. De auteurs die verantwoordelijk zijn voor dit gedeelte van het boek — de hoofdschotel zou ik zeggen — hebben zich vakbekwaam maar weinig origineel gebaseerd op de bestaande literatuur. In de noten ben ik één verwijzing tegengekomen naar een ongepubliceerd stuk. Het gebruik van primair bronnenmateriaal is natuurlijk niet alleenzalmakend. Bovendien zijn delen van het archief in de oorlog verloren gegaan (zoals we lezen op pagina 210). Maar door de aanpak was er bij voorbaat weinig kans dat de identiteit van het ministerie — zijn ambtenaren, zijn organisatie, zijn functioneren — boven water zou komen.

Aan het eind van de jaren zestig stopt het chronologische verhaal. Er volgen dan nog vijf hoofdstukken over de verzorgingsstaat en enkele belangrijke beleidsterreinen: de loonpolitiek, de sociale zekerheid en de arbeidsvoorziening. Deze hoofdstukken zijn geschreven door sociale wetenschappers en hebben een geheel ander karakter dan het voorgaande geschiedverhaal. Leesbare hoofdstukken, dat zeker, maar of ze werkelijk thuishoren in dit boek, is de vraag. Het ministerie verdwijnt bijna geheel en al uit het zicht en wordt ingebed in bestuurssociologische verhandelingen over het reilen en zeilen van de Nederlandse verzorgingsstaat, nu en dan vergeleken met andere landen. Volgens het voorwoord kon de meest recente geschiedenis van het ministerie en zijn beleid niet historisch verantwoord, op grond van betrouwbare bronnen, beschreven worden. Een merkwaardige redenering, al was het alleen maar omdat onlangs een geschiedenis van het Ministerie van Onderwijs is verschenen, die op overtuigende wijze tot in de jaren negentig doorloopt. Het hier besproken boek heeft veel weg van zijn onderwerp, het Nederlandse stelsel van sociale zekerheid: moeizaam tot stand gekomen, voor elk wat wils, maar zonder eenheid en voortgaand over platgetreden paden.

Nico Randeraad

P. J. Knegtman, P. Schuiten, J. Vogel, *Collaborateurs van niveau. Opkomst en val van de hoogleraren Schrieke, Snijder en Van Dam* (Amsterdam: Vossiuspers AUP, 1996, 336 blz., ISBN 90 5629 002 9).

Met dit boek willen de schrijvers 'ontsnappen aan cliché-beelden van collaborateurs als gefrustreerde en ongetalenteerde, gewetenloze opportunisten' (315-316). Daartoe behandelen zij vanuit een biografische invalshoek de Indische bestuursambtenaar en hoogleraar Indisch staats- en administratiefrecht J. J. Schrieke (Schuiten en Vogel), de hoogleraar archeologie en oude geschiedenis G. A. S. Snijder (Schuiten) en de germanist J. van Dam (Knegtmans). De drie leerstoelhouders hadden vóór 1940 glansrijke carrières achter de rug. Tijdens de oorlog zouden zij de post bezetten van respectievelijk secretaris-generaal van Justitie, president van de